

Tomasz SZEWC
Politechnika Śląska
Wydział Organizacji i Zarządzania
Instytut Zarządzania i Administracji

TRANSFER WIEDZY W PROCESACH WDRAŻANIA INNOWACJI – ASPEKTY PRAWNE

Streszczenie. Wiedza i innowacje to pojęcia krzyżujące się. Z powodów ekonomicznych korzystający z nich często nabywa je od innego podmiotu, wyspecjalizowanego w ich kreowaniu (np. uczelni). Z tych powodów szczególnie interesująca jest analiza zasad transferu wiedzy w procesach innowacyjnych, będących przesłanką uzyskiwania przewagi konkurencyjnej na rynku. Stąd opracowanie przedstawia podstawy prawne, sposoby i jednostki organizacyjne utworzone w celu ułatwienia transferu wiedzy.

Słowa kluczowe: wiedza, innowacja, własność intelektualna, własność przemysłowa, transfer wiedzy, szkolnictwo wyższe

KNOWLEDGE TRANSFER IN THE IMPLEMENTATION OF INNOVATION – LEGAL ASPECTS

Summary. Knowledge and innovations are overlapping concepts. Their user can create them by himself or buy from other creative entity (eg. university). This reason makes analysis of rules of knowledge transfer very interesting, as knowledge is a part of an innovative process leading to achieve an advantage on the market. The study presents legal basis, methods and units set up to facilitate knowledge transfer.

Keywords: know-how, innovation, intellectual property, industrial property, knowledge transfer, higher education

1. Pojęcie wiedzy, innowacji i transferu wiedzy

Wiedza to pojęcie szerokie, o trudnych do sprecyzowania granicach. Przykładowo, definiuje się ją jako „płynne połączenie doświadczenia, wartości, informacji o kontekście oraz eksperckiego wglądu w jakieś zagadnienie, które zapewnia ramy dla oceny i włączenia nowych doświadczeń i informacji”¹. W innym z kolei ujęciu jest to ogół wiadomości i umiejętności wykorzystywanych przez jednostki do rozwiązywania problemów, składający się z elementów teoretycznych i praktycznych, ogólnych zasad i szczegółowych wskazówek postępowania². Wartość (i znaczenie) wiedzy płynie stąd, że jej eksploatacja przynosi określone efekty. Samo jej posiadanie nie świadczy jeszcze o sukcesie³.

Nakreślony wyżej zarys pojęcia wiedzy prowadzi do wniosku, że krzyżuje się ono z pojęciem innowacji, które z kolei oznacza wytworzenie nowego produktu (usługi), opracowanie nowej metody produkcji, otwarcie nowego rynku zbytu, zdobycie nowych źródeł surowców czy nawet organizacja nowej gałęzi przemysłu⁴. Widać, że wiedza jest częścią innowacji, choć nie zawsze. Innowacyjnym produktem może być również utwór, będący osiągnięciem artystycznym, a nie przejawem wiedzy. Stąd wiedza, rozumiana jako zasób informacji o określonym zjawisku, jest częścią przede wszystkim innowacji technologicznych, takich jak wynalazki, wzory użytkowe, topografie układów scalonych oraz *know-how*.

Wynalazek to rozwiązanie z dowolnej dziedziny techniki, które jest nowe (tj. pierwsze w skali światowej), ma poziom wynalazczy (musi być zaskoczeniem nawet dla znawcy danej dziedziny techniki) i nadaje się do przemysłowego stosowania (daje możliwość uzyskiwania wytworów lub wykorzystywania w rozumieniu technicznym w jakiegokolwiek działalności przemysłowej). Istnieje jednakże pewna grupa wynalazków, które przepisy zabraniają opatentować. Są to takie, z których korzystanie byłoby sprzeczne z porządkiem publicznym lub dobrymi obyczajami, np. odmiany roślin lub rasy zwierząt oraz czysto biologiczne sposoby ich hodowli (tj. krzyżowanie i selekcja) oraz sposoby diagnostyki lub leczenia ludzi oraz zwierząt metodami chirurgicznymi lub terapeutycznymi⁵.

¹ Hejduk I.K. (red.): *Przedsiębiorstwo przyszłości – nowe paradygmaty zarządzania europejskiego*. ORGMASZ, Warszawa 2003, s. 48.

² Probst G., Raub S., Romhardt K.: *Zarządzanie wiedzą w organizacji*. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002, s. 35.

³ Stanowicka-Traczyk A.: Wiedza jako determinanta skuteczności strategii tożsamości na przykładzie miast województwa warmińsko-mazurskiego. „Samorząd Terytorialny”, nr 5, 2011, s. 54 i nast.

⁴ Pierścionek Z.: *Strategie rozwoju firmy*. PWN, Warszawa 1996, s. 182. Zob. też: Perlaki I.: *Innowacje w organizacji*. PWE, Warszawa 1983, s. 17.

⁵ Zob. szerzej: Szewc A., [w:] Szewc A., Jyż G.: *Prawo własności przemysłowej*. C.H. Beck, Warszawa 2011, s. 60 i nast.

Wzór użytkowy jest – podobnie jak wynalazek – nowym rozwiązaniem z zakresu techniki. Różnica między nimi dotyczy braku poziomu wynalazczego oraz formy – wzorem może być tylko przedmiot o trwałej postaci (co oznacza, że musi to być pewne urządzenie, pewien przedmiot). Zamiast przemysłowej stosowalności od wzoru wymaga się użyteczności, tzn. przynosi on praktyczny rezultat podczas wytwarzania lub używania produktu.

Topografia układu scalonego to z kolei rozwiązanie polegające na przestrzennym, wyrażonym w dowolny sposób, rozplanowaniu elementów, z których co najmniej jeden jest elementem aktywnym oraz wszystkich lub części połączeń układu scalonego⁶.

Określenie *know-how* pochodzi z języka angielskiego, w którym znaczy „wiedzieć-jak”. Zgodnie z definicją Międzynarodowej Izby Handlowej w Paryżu jest to całokształt wiadomości, a zatem fachowej wiedzy oraz doświadczeń w zakresie technologii i procesu produkcyjnego dla określonego wyrobu⁷.

Nie zawsze podmiot stosujący wiedzę jest zainteresowany stworzeniem jej we własnym zakresie – może nie mieć ku temu potrzebnych kadr, urządzeń itp. Łatwiejszą wówczas dla niego metodą jest nabycie ich od innego podmiotu. Naturalnym źródłem wiedzy są szkoły wyższe oraz działy badawczo-rozwojowe przedsiębiorstw⁸. Inwestycje poniesione na badania mogą się następnie zwrócić poprzez sprzedaż wyników tych badań. Nie budzi wątpliwości, że mogą one być bardzo kosztowne i ich przekazanie innemu podmiotowi wymaga w związku z tym należytych gwarancji co do skutecznego (prawnie) przekazania wiedzy oraz zapłaty. Ten czynnik ukazuje istotną rolę prawnej regulacji transferu wiedzy, która zapewnia z jednej strony pewność nabywcy wiedzy, że uzyskał ją legalnie i w zakresie wystarczającym do korzystania z niej, a jednocześnie zbywcy stwarza gwarancję zapłaty.

Transfer wiedzy to przekazanie informacji niezbędnych, aby jeden podmiot był w stanie wykorzystać pracę innego podmiotu⁹. Jest częścią procesu komercjalizacją wiedzy, czyli działań zmierzających do osiągnięcia zysku z wyników prac badawczo-rozwojowych

⁶ Zob. szerzej Brzezińska A., [w:] Prawo własności intelektualnej. Repetytorium, pod red. M. Załuckiego. Difin, Warszawa 2010, s. 71 i nast.

⁷ Grzesiok-Horosz A.: Prawo autorskie, [w:] Podstawy ochrony własności intelektualnej, pod red. M. Baron-Wiaterek, P. Horosz, T. Szewc. Politechnika Śląska, Gliwice 2013, s. 20.

⁸ Bagiński J., Buczański A., Santarek K., Sobczak D., Szerenos A.: Transfer technologii z uczelni do biznesu. Tworzenie mechanizmów transferu technologii. PARP, Warszawa 2008, s. 65 i nast.

⁹ Głodek P.: Transfer wiedzy, [w:] Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć, pod red. K.B. Matusiak. PARP, Warszawa 2005, s. 168 i nast. Zob. też: Metodyka transformacji wyników badań naukowych do zastosowań praktycznych, pod red. A.H. Jasiński, D. Ludwicki. Studia i Materiały, nr 1. Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007, s. 28, www.sim.wz.uw.edu.pl/issue5/02.pdf [5.6.2013]; Szewc A.: Rola umów w zakresie transferu technologii, [w:] Szewc A., Ziolo K., Grzesiczak M.: Umowy jako prawne narzędzie transferu innowacji. PARP, Warszawa 2006, s. 48; Szewc A.: Prawno-organizacyjne i finansowe aspekty transferu technologii. Zeszyty Naukowe, nr 344, s. Własność Intelektualna, z. 9, Własność intelektualna w szkołach wyższych. Politechnika Opolska, Opole 2012, s. 32 i nast.

(B+R)¹⁰, obejmujących także bezpośrednio wykorzystanie wiedzy (pozostające poza obszarem niniejszej pracy).

Dokonywanie transferu wiedzy wymaga nie tylko konieczności rozumienia istoty odkryć naukowych, dostrzeżenia potencjalnej możliwości ich komercjalizacji, przydatności rynkowej, ale także znajomości przepisów regulujących ich nabywanie, rozporządzanie i dokonywanie czynności prawnych. Są to zagadnienia na tyle specjalistyczne, że – zwłaszcza przy uczelniach – zaczynają powstawać firmy zajmujące się wyłącznie pomocą w komercjalizacji wyników badań B+R¹¹. Wskazuje to także na instytucjonalny aspekt transferu wiedzy – tzn. tworzenia wyspecjalizowanych w tym celu podmiotów posiadających odrębny status prawny i tym samym kierowanie do nich zindywidualizowanych uregulowań. Osoby zarządzające podmiotami gospodarczymi oraz administracyjnymi powinny – mimo iż zwykle mają zapewnioną profesjonalną pomoc prawną – przynajmniej w ogólnych zarysach orientować się w tych zagadnieniach. Z tego powodu warto im je przybliżyć. Jest to celem tego opracowania.

2. Charakterystyka podstaw prawnych transferu wiedzy

Można wskazać kilka grup przepisów, znajdujących zastosowanie w procesach transferu wiedzy. Przede wszystkim należy mieć na uwadze, że wiedza jest rezultatem pracy umysłowej człowieka. Podlega w związku z tym regulacji prawa własności intelektualnej, jako gałęzi poświęconej ochronie tej problematyki¹². Ponadto wiedza – choć niematerialna – jest składnikiem majątku podmiotu prawa, do którego należy. Wynika to z faktu, że wiedzę może posiadać zarówno osoba fizyczna, jak i jednostka organizacyjna, w której obejmuje wszystkie zasoby aktywów intelektualnych, wykorzystywanych w działaniach czy procesach¹³. Wiedza jako składnik majątku podlega więc zasadom dokonywania czynności majątkowych. Zasady te mają szczególne znaczenie w świetle podziału majątku na prywatny i publiczny. Istotną cechą majątku publicznego są uwarunkowania i ograniczenia w zakresie czynności prawnych go dotyczących¹⁴. Jak wspomniano, uczelnie (w tym uczelnie publiczne) wytwarzają znaczną część wiedzy będącej przedmiotem transferu, stąd istotne jest

¹⁰ Głodek P.: op.cit., s. 84.

¹¹ *Metodyka...*, op.cit., s. 38 i nast.

¹² Na prawo to składają się przede wszystkim ustawa z dnia 14 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, DzU z 2006 r., Nr 90, poz. 631 ze zm., ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, DzU z 2013 r., poz. 1410, zwana dalej PWP oraz ustawa z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, DzU z 2003 r., Nr 153, poz. 1503 ze zm.

¹³ Probst G., Raub S., Romhardt K.: op.cit., s. 35.

¹⁴ Gola J., Klich G.: Pojęcie mienia publicznego – dylematy. „Samorząd Terytorialny”, nr 3, 2013, s. 39 i nast.; Stelmachowski A.: Współczesne zróżnicowanie własności. *Studia Iuridica Agraria*, t. III, Białystok 2002, s. 23.

rozpatrzenie także ograniczeń dokonywania czynności przez tego rodzaju jednostki organizacyjne. Następną kategorią podmiotów, które mogą brać udział w procesach transferu wiedzy to jednostki samorządu terytorialnego (j.s.t.) oraz Skarb Państwa (SP), które również mogą być w jej posiadaniu.

Kolejną okolicznością rzutuującą na zakres analizowanych przepisów dotyczących transferu wiedzy jest jej postać. Wiedza może bowiem wystąpić jako zbiór informacji, którego opis znajduje się w dokumentacji oraz jako prawo wyłączne (czyli patent, prawo z rejestracji wzoru użytkowego, czy z rejestracji topografii). W pierwszym przypadku nabywca otrzymuje *know-how*, które może wdrażać, a często także możliwość ubiegania się we własnym zakresie o ochronę (czyli prawo do uzyskania prawa wyłącznego, czyli prawo do uzyskania patentu, prawa ochronnego na wzór użytkowy, prawa z rejestracji topografii układu scalonego). W drugim przypadku natomiast, wszystkie procedury leżą po stronie zbywcy, a nabywca uzyskuje – aczkolwiek później niż w przypadku nabycia *know-how* – prawo posługiwania się wiedzą (wiedza ta jest wówczas publicznie znana i dostępna np. w Biuletynie Urzędu Patentowego). Ma jednak pewność wynikającą z decyzji organu państwa o udzieleniu prawa wyłącznego, że spełnia ona wymagania określone w ustawie (nabywa więc patent, dodatkowe prawo ochronne, prawo ochronne na wzór użytkowy, prawo z rejestracji topografii układu scalonego).

Transfer wiedzy może dotyczyć więc dwóch odmiennych kategorii ontologicznych – informacji i prawa. Widać zatem, że przywołana wyżej definicja transferu wiedzy nie przystaje do wiedzy-prawa (dotyczy bowiem wyłącznie wiedzy jako zbioru informacji o charakterze faktycznym). Trzeba ją więc uzupełnić o sformułowanie, że transfer wiedzy może polegać również na przekazaniu prawa posługiwania się nią. Rzecz jasna rzutuje to na jego prawne aspekty.

3. Instrumenty transferu wiedzy

Są to środki (narzędzia), za pomocą których następuje przekazanie wiedzy lub praw do niej innemu podmiotowi. Można je klasyfikować biorąc pod uwagę:

- a) zachowanie praw do wiedzy przez zbywcę – na prowadzące do wyzbycia się praw i przeniesienia na inny podmiot (sprzedaż, zamiana, darowizna i wniesienie do spółki) oraz upoważniające inny podmiot do korzystania z zachowaniem praw po stronie zbywcy (licencja),
- b) wpływ woli zbywcy – na transfer dobrowolny (umowa) i przymusowy (licencja ustawowa i przymusowa),

- c) podstawę prawną – na transfer umowny i bezumowny (opierający się na ustawie lub decyzji administracyjnej),
- d) istnienie zbywcy – na transfer między żyjącymi (umowa, ustawa, decyzja administracyjna) oraz na skutek śmierci (dziedziczenie)¹⁵.

3.1. Umowa

Przedmiotem umowy może być rozporządzenie prawem (sprzedaż, zamiana, darowizna, wniesienie udziału do spółki), upoważnienie do korzystania z wiedzy (licencja) oraz opracowanie (wytworzenie) wiedzy. Umowa może dotyczyć prawa wyłącznego, prawa do uzyskania prawa wyłącznego oraz wiedzy w rozumieniu faktycznym.

3.1.1. Umowa rozporządzająca

Na skutek umowy rozporządzającej następuje przejście prawa wyłącznego lub prawa do jego uzyskania na nabywcę i utrata tego prawa przez zbywcę. Umowa może dotyczyć całości lub tylko części praw. W ostatnim przypadku powstaje wspólność praw, w której można zawrzeć umowę regulującą wykonywanie współwłasności (umowę o wspólności praw).

Różnica między sprzedażą, zamianą a darowizną polega na tym, że pierwsze dwie mają charakter odpłatny (przy czym zapłata wyraża się odpowiednio w pieniądzu lub innym towarze), darowizna natomiast jest nieodpłatna. Z umową darowizny w obrocie gospodarczym wiążą się konsekwencje podatkowe w zakresie nieodpłatnego otrzymania świadczeń – należy wówczas zapłacić podatek dochodowy, którego podstawą obliczenia jest wartość otrzymanego świadczenia.

Wniesienie wiedzy jako aportu do spółki w postaci wartości niematerialnych i prawnych polega z kolei na tym, że ten wspólnik nie ma obowiązku wpłaty pieniężnej na pokrycie udziałów lub akcji w spółce (w części odpowiadającej wartości aportu), ponieważ wartość wiedzy pokrywa jego udział. Dodatkowo może – w większym stopniu przy sprzedaży – partycypować w zyskach z komercjalizacji wiedzy, gdyż udział w zyskach może przekroczyć cenę sprzedaży. Z kolei w przypadku niepowodzenia przedsięwzięcia straty można ograniczyć tylko do przekazanej wartości niematerialnej i prawnej, jako że udziałowiec (akcjonariusz) spółki kapitałowej nie odpowiada za jej zobowiązania, a w spółce osobowej umowa może zwolnić go z udziału w stratach.

Regulacja zasad wnoszenia wkładów niepieniężnych jest unormowana odrębnie dla każdego rodzaju spółki. Ogólnie rzecz biorąc, wkład taki musi być opisany w umowie lub statucie, a wspólnik ponosi odpowiedzialność za jego wady, w szczególności za wycenę.

¹⁵ Szewc A.: op.cit., s. 257.

W spółce akcyjnej powinien być wniesiony w całości nie później niż w ciągu roku od zarejestrowania spółki i konieczne jest sporządzenie sprawozdania założycieli spółki, które jest następnie poddane kontroli biegłego rewidenta (także w zakresie wyceny). Z tych powodów wyceny powinien dokonać ekspert¹⁶.

Do przeniesienia wiedzy może dojść również przy sprzedaży przedsiębiorstwa, ponieważ prawa własności przemysłowej oraz tajemnica przedsiębiorstwa¹⁷ wchodzi w skład jego majątku, a umowa dotycząca przedsiębiorstwa obejmuje wszystko, co wchodzi w jego skład.

3.1.2. Umowa licencyjna

Upoważnienie do korzystania z wiedzy jest istotą umowy licencyjnej, w której licencjodawca upoważnia licencjobiorcę do korzystania z przysługującego mu prawa na dobrach niematerialnych (patentu, prawa z rejestracji wzoru użytkowego itp.)¹⁸. Wyróżnia się także *quasi-licencję* upoważniającą do korzystania z rozwiązania zgłoszonego do Urzędu Patentowego, ale któremu nie przyznano jeszcze prawa wyłącznego¹⁹. Nie dochodzi do przeniesienia prawa.

Wyróżnia się różne rodzaje licencji, w zależności od treści zawartej umowy:

- a) wyłączną (na rzecz tylko jednego podmiotu) i niewyłączną (na rzecz wielu podmiotów),
- b) pełną (korzystanie z wartości niematerialnej i prawnej w pełnym zakresie) i ograniczoną (korzystanie jest ograniczone w zakresie wskazanym w umowie, np. terytorialnym lub asortymentowym),
- c) pozytywną i negatywną (w zależności od tego, czy licencjodawca udziela bądź nie licencjobiorcy pomocy we wdrożeniu pomysłu)²⁰.

Upoważnienia może udzielić także licencjobiorca umową sublicencji (dalszej licencji), dopuszczalną wyłącznie za zgodą licencjodawcy. Sublicencjobiorca nie może już dalej nikogo upoważnić.

3.1.3. Umowa o dokonanie projektu wynalazczego

Umowa taka dotyczy opracowania wynalazku, wzoru użytkowego, czy topografii układu scalonego. Obowiązek taki może wynikać z umowy o pracę, innej umowy cywilnoprawnej

¹⁶ Zob. szerzej: Przewodnik. Komercjalizacja B+R dla praktyków 2013, www.bridge.gov.pl/publikacje/komercjalizacja-br-2013 [10.12.2013], s. 181 i nast.

¹⁷ Wszelkie nieujawnione do wiadomości publicznej informacje techniczne, technologiczne, organizacyjne przedsiębiorstwa lub inne informacje posiadające wartość gospodarczą, co do których przedsiębiorca podjął niezbędne działania w celu zapewnienia ich poufności.

¹⁸ Kuitkowska D.: Korzystanie z praw własności intelektualnej, [w:] Załucki M. (red.): Prawo własności intelektualnej. Repetytorium. Difin, Warszawa 2010, s. 128.

¹⁹ Szewc A.: op.cit., s. 263.

²⁰ Ibidem, s. 264 i nast.

oraz umowy zawartej między przedsiębiorcami. Zasadniczym skutkiem jest nabycie przez pracodawcę (zamawiającego) praw do uzyskania prawa wyłącznego, chyba że strony inaczej postanowiły, z wyjątkiem umowy między przedsiębiorcami, gdzie umowa musi wyraźnie określić taki skutek.

3.1.4. Umowa leasingu

Umowa leasingu zdefiniowana w kodeksie cywilnym dotyczy rzeczy²¹. Jednakże nie oznacza to zakazu zawarcia umowy nienazwanej wzorowanej na umowie leasingu²², której przedmiotem będzie prawo wyłączne, a uiszczane przez leasingobiorcę raty będą równe cenie zapłaconej przez leasingodawcę za nabycie prawa wyłącznego.

3.1.5. Umowa know-how

Ponieważ *know-how* jest wiedzą o charakterze faktycznym, umowa *know-how* obejmuje przekazanie wszelkich koniecznych informacji, dokumentacji itp. Jest to umowa nienazwana²³ (tzn. nieuregulowana w przepisach), strony mają więc pełną swobodę określenia jej treści oraz formy.

3.1.6. Tryb i forma zawarcia umowy

Tryb zawarcia umowy to inaczej sposób, w jakim umowa dochodzi do skutku²⁴. W tym zakresie przepisy regulujące omówione wyżej instytucje prawne nie stawiają żadnych szczególnych wymagań. Można więc wykorzystać wszystkie sposoby zawierania umów znane kodeksowi cywilnemu, tj. przez ofertę i jej przyjęcie, aukcję, przetarg oraz w drodze rokowań. Wymagania takie pojawiają się natomiast w stosunku do formy umowy – jeżeli dotyczy ona prawa wyłącznego lub prawa do uzyskania prawa wyłącznego, wymaga formy pisemnej pod rygorem nieważności. Do pozostałych przypadków należy stosować zasady ogólne. I tak:

- a) zbycie lub wydzierżawienie przedsiębiorstwa albo ustanowienie na nim użytkowania powinno być dokonane w formie pisemnej z podpisami notarialnie poświadczonymi,

²¹ Przez umowę leasingu finansujący zobowiązuje się, w zakresie działalności swego przedsiębiorstwa, nabyć rzecz od oznaczonego zbywcy na warunkach określonych w tej umowie i oddać tę rzecz korzystającemu do używania albo używania i pobierania pożytków przez czas oznaczony, a korzystający zobowiązuje się zapłacić finansującemu w uzgodnionych ratach wynagrodzenie pieniężne, równe co najmniej cenie lub wynagrodzeniu z tytułu nabycia rzeczy przez finansującego.

²² Broł J.: Umowa leasingu według kodeksu cywilnego. „Przegląd Podatkowy”, nr 6, 2001, s. 8.

²³ Promińska U.: Umowa know-how, [w:] Katner W.J. (red.): System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – umowy nienazwane, t. 9. C.H. Beck, Warszawa 2010, s. 783.

²⁴ Lipiński A.: Kompendium prawa cywilnego. Część ogólna i prawo rzeczowe. Zakamycze, Kraków 2004, s. 92; Wolter A.: Prawo cywilne. Zarys części ogólnej. PWN, Warszawa 1982, s. 267.

- b) umowa darowizny wymaga (dla oświadczenia darczyńcy) formy aktu notarialnego, o ile nie jest wykonana,
- c) umowa spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i statut spółki akcyjnej powinny być sporządzone w formie aktu notarialnego.

3.2. Transfer bezumowny

3.2.1. Licencja ustawowa

Licencja ustawowa to powstające z mocy samego prawa upoważnienie innego podmiotu do korzystania z prawa wyłącznego, obejmujące:

- a) licencję dorozumianą – powstaje w wyniku przekazania zamawiającemu przez wykonawcę wyników prac w wykonaniu umowy o projekt wynalazczy (jeżeli strony w umowie między przedsiębiorcami ustalą, że prawa wyłączne nie przypadną zamawiającemu),
- b) dokonanie wynalazku, wzoru użytkowego czy topografii układu scalonego przez twórcę przy pomocy przedsiębiorcy – przedsiębiorca może korzystać z tego projektu we własnym zakresie, pod warunkiem zapłaty wynagrodzenia, jednakże jego wysokość uwzględnia wartość udzielonej pomocy²⁵.

3.2.2. Licencja przymusowa

Jest to licencja udzielona przez Urząd Patentowy (a zatem w formie decyzji administracyjnej) w przypadku:

- nadużycia prawa – jest to takie wykonywanie praw wyłącznych, którego ocena z punktu widzenia wartości pozaprawnych (moralnych, społecznych) jest negatywna (np. zawyżanie cen, uniemożliwienie wdrożenia rozwiązania do produkcji przez inny podmiot, zwłaszcza gdy rozwiązanie na rynku jest poszukiwane i pożądane dla zaspokojenia potrzeb, a wyrób jest dostępny społeczeństwu w niedostatecznej ilości, jakości, albo po nadmiernie wysokich cenach). Na nadużycie prawa można się powołać po 3 latach od udzielenia ochrony;
- zależności praw, powstającej na skutek ulepszenia pomysłu chronionego cudzym prawem wyłącznym (wówczas do eksploatacji rozwiązania ulepszanego konieczna jest zgoda uprawnionego do rozwiązania ulepszanego). Licencji udziela się w razie braku zgody uniemożliwiającego zaspokojenie potrzeb rynku krajowego i wprowadzenie istotnego postępu technicznego o poważnym znaczeniu gospodarczym;

²⁵ Szewc A.: op.cit., s. 282.

- konieczności zapobieżenia lub usunięcia stanu zagrożenia bezpieczeństwa państwa, w szczególności w dziedzinie obronności, porządku publicznego, ochrony życia i zdrowia ludzkiego oraz ochrony środowiska naturalnego.

3.2.3. Używacz późniejszy

Jest to podmiot, który w dobrej wierze nabył prawo wyłączne (albo uzyskał licencję) od osoby nieuprawnionej (czyli takiej, która uzyskała prawo wyłączne poprzez wprowadzenie w błąd Urzędu Patentowego), przeniesione następnie na rzecz osoby uprawnionej i korzystał z pomysłu chronionego tym prawem co najmniej przez rok przed wszczęciem postępowania o przeniesienie prawa lub w tym okresie przygotował wszystkie istotne urządzenia potrzebne do korzystania. Może on dalej korzystać w dotychczasowym zakresie, pod warunkiem zapłaty uprawnionemu ustalonego wynagrodzenia.

3.3. Dziedziczenie wiedzy

Dziedziczeniu podlegają prawa. Wiedza może podlegać dziedziczeniu, o ile stanowi tajemnicę przedsiębiorstwa (wraz z całym przedsiębiorstwem). Osoby prawne dziedziczą na podstawie testamentu, jako że nie znajdują się one w kręgu podmiotów uprawnionych do dziedziczenia ustawowego. Tylko gminy oraz Skarb Państwa są osobami prawnymi dziedziczącymi ustawowo – o ile nie ma innych spadkobierców. Następcem spadkobrania jest konieczność złożenia oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku (ze wskazaniem sposobu przyjęcia). Oświadczenia takiego nie składają gminy ani Skarb Państwa, sporządzają za to spis inwentarza, co wynika z działającego na ich rzecz domniemania dziedziczenia z dobrodziejstwem inwentarza ograniczającego odpowiedzialność za długi spadkowe do wysokości wartości spadku.

4. Organizacja transferu wiedzy

Dla celów transferu wiedzy często tworzy się wyspecjalizowane jednostki organizacyjne, takie jak spółka spin-out, spin-off, park technologiczny, klaster, inkubator przedsiębiorczości akademickiej itp.²⁶

Spółka spin-out „jest to nowe przedsiębiorstwo, które zostało założone przez pracownika/ów przedsiębiorstwa macierzystego lub innej organizacji (np. laboratorium

²⁶ Zob. np. Runiewicz-Wardyn M.: Tworzenie i upowszechnianie wiedzy w branży biotechnologicznej na przykładzie regionów Flandrii i Walonii w Belgii. „MBA”, nr 5, 2012, s. 102.

badawczego, szkoły wyższej), wykorzystując w tym celu intelektualne oraz materialne zasoby organizacji macierzystej)²⁷. Jest to więc spółka-córka powiązana z jednostką macierzystą, korzystająca z wyników badań, które może otrzymać jako wkład do spółki (wartości niematerialne lub prawne) albo na podstawie umowy sprzedaży, bądź licencji.

Do tworzenia tego rodzaju spółek zobowiązane są uczelnie, gdzie komercjalizacja wyników badań następuje dwustopniowo. W pierwszej kolejności powołuje się spółkę celową i wnosi do niej wkłady niepieniężne w postaci wartości niematerialnych i prawnych uczelni. Jej podstawowym zadaniem jest tworzenie kolejnych spółek (lub obejmowanie w niej udziałów), wdrażających wyniki prac prowadzonych na uczelni. Dodatkowo spółka ta może zarządzać prawami własności przemysłowej uczelni w zakresie jej komercjalizacji (może być więc tak, że część praw będzie własnością spółki, a część tylko w zarządzie). Rozwiązanie to jest krytycznie oceniane, gdyż:

- a) przekazanie spółce kolejnych wytworzonych przez uczelnię wartości niematerialnych i prawnych będzie wymagało podnoszenia kapitału zakładowego spółki²⁸,
- b) uczelni często nie stać na należności podatkowe związane z aportem niepieniężnym,
- c) trudna jest wycena wkładu niepieniężnego we wczesnej fazie rozwoju, związana z szansami pomysłu na rynku,
- d) niecelowy jest generalny obowiązek tworzenia takich spółek, nie przystaje on bowiem do uczelni, w których wyniki badań mają niski potencjał komercjalizacyjny²⁹.

Spółka spin-off jest to spółka utworzona przez naukowca, który komercjalizuje wyniki swoich badań i często korzysta przy tym ze sprzętu instytucji naukowej na podstawie umowy najmu lub dzierżawy³⁰. W praktyce to tylko wynajem sprzętu i pomieszczeń oraz drenaż wiedzy, którą nabyli w pracy twórcy spółki spin-off, często kosztem jednostki macierzystej. Może się ona przed tym zjawiskiem zabezpieczyć, zawierając z pracownikami umowy o zakazie konkurencji³¹ oraz powołując się na tajemnicę przedsiębiorstwa.

Uczelnie mogą ponadto tworzyć w formie jednostki ogólnouczelnianej (określonej w statucie uczelni) spółki lub fundacje akademickie, inkubatory przedsiębiorczości oraz centra transferu technologii.

Inkubator przedsiębiorczości (tworzony w celu wsparcia działalności gospodarczej środowiska akademickiego lub pracowników uczelni i studentów będących przedsiębiorcami) wspiera działalność gospodarczą pod względem merytorycznym, organizacyjnym i finanso-

²⁷ Głodek P.: op.cit., s. 149.

²⁸ Zob. szerzej Izdebski H., Zieliński J.: Komentarz do zmiany art. 86(a) ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym wprowadzonej przez DzU z 2011 r., Nr 84, poz. 455, LEX/el. 2011.

²⁹ Kasprzycki D., Ozegalska-Trybalska J.: Prawne aspekty zarządzania własnością intelektualną na uczelniach. Zagadnienia wybrane, [w:] Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi. LEX, Warszawa 2013, s. 405 i nast.

³⁰ Głodek P.: op.cit., s. 149.

³¹ Przewiduje je Kodeks pracy.

wym w celu osiągnięcia przez nowe podmioty gospodarcze samodzielności rynkowej³², np. umożliwiając prowadzenie działalności gospodarczej w ramach osobowości prawnej inkubatora (a zatem bez konieczności rejestracji własnej działalności, opłacania składek z tytułu ubezpieczeń społecznych itp.)³³. Jest to zatem tzw. instytucja otoczenia biznesu i uczelnia może ubiegać się o pomoc finansową na jego utworzenie w ramach regionalnego programu operacyjnego³⁴.

Centrum transferu technologii (tworzone w celu sprzedaży lub nieodpłatnego przekazywania wyników badań i prac rozwojowych do gospodarki) pełni natomiast rolę swoistego „sklepu” z wartościami niematerialnymi i prawnymi tworzonymi przez uczelnię. Pełni ponadto funkcje „doradcze i informacyjne zorientowane na wspieranie i asystowanie przy realizacji transferu technologii i wszystkich towarzyszących temu procesowi zadań”³⁵. Centrum może organizować targi, wystawy, prezentacje itp.

Centra naukowo-przemysłowe są tworzone przez instytuty badawcze w celu współpracy z co najmniej jednym podmiotem sektora gospodarczego. W jego skład mogą też wchodzić uczelnie, instytuty naukowe Polskiej Akademii Nauk oraz zagraniczne instytucje naukowe.

Klaster jest to koncentracja geograficzna (a więc na określonym obszarze) przedsiębiorstw o zbliżonym profilu działania, a przez to konkurujących ze sobą³⁶. Decyzje o lokalizacji przedsiębiorstwa te podejmują na podstawie kalkulacji korzyści, jakie uzyskają (władze przez podejmowane działania mogą co najwyżej sprzyjać formowaniu się klastrów)³⁷. Korzyści te wynikają z efektu synergii i możliwości współpracy na obszarach nieobjętych konkurencją (np. wspólne prowadzenie i finansowanie badań), dostępności wykwalifikowanej kadry i dostawców, możliwości tworzenia powiązań nieformalnych³⁸. Klustry obecnie uważane są za jedną z najbardziej efektywnych metod rozwoju

³² Matusiak K.B., Zasiadły K. [w:] *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, pod red. K.B. Matusiak. PARP, Warszawa 2005, s. 61 i nast.

³³ Inkubator przedsiębiorczości, http://pl.wikipedia.org/wiki/Inkubator_przedsi%C4%99biorczo%C5%9Bci [6.5.2013].

³⁴ § 3, pkt 3 rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 20 maja 2009 r. w sprawie udzielania pomocy na wzmocnianie potencjału instytucji otoczenia biznesu w ramach regionalnych programów operacyjnych, DzU Nr 85, poz. 719.

³⁵ Dominik W.: *Przedsiębiorcze uniwersytety*, [w:] *Regulacje prawne, dobre wzorce i praktyki dotyczące korzystania przez podmioty gospodarcze z wyników prac badawczych i innych osiągnięć intelektualnych instytucji akademickich i naukowych*, pod red. J. Woźnicki. Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2006, s. 14.

³⁶ Porter M.E.: *Porter o konkurencji*. PWE, Warszawa 2001, s. 246.

³⁷ Sölvell Ö., Lindqvist G., Ketels C.: *Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych. Inicjatywy Klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji*. PARP, Warszawa 2008, s. 17.

³⁸ Kowalski A.M.: *Wpływ kryzysu gospodarczego na procesy współpracy i konkurencji*. „MBA”, nr 2, 2011, s. 35.

gospodarczego³⁹. Do powstania klastra musi jednak być przekroczona masa krytyczna koncentracji przedsiębiorstw⁴⁰.

Park technologiczny to zespół wyodrębnionych nieruchomości wraz z infrastrukturą techniczną, pełniący następujące funkcje:

- a) przepływ wiedzy i technologii pomiędzy instytucjami naukowymi a przedsiębiorcami,
- b) oferowanie przedsiębiorcom wykorzystującym nowoczesne technologie usług w zakresie doradztwa w tworzeniu i rozwoju przedsiębiorstw, transferu technologii oraz przekształcania wyników badań naukowych i prac rozwojowych w innowacje technologiczne,
- c) umożliwienie przedsiębiorcom prowadzenia działalności gospodarczej przez korzystanie z nieruchomości i infrastruktury technicznej na zasadach umownych⁴¹.

5. Publicznoprawne ograniczenia transferu wiedzy

Państwowe osoby prawne muszą uzyskać zgodę ministra właściwego do spraw Skarbu Państwa (Ministra Skarbu Państwa) na dokonanie czynności prawnej, dotyczącej wartości niematerialnych i prawnych o wartości rynkowej przekraczającej równowartość w złotych 50 000 euro w dniu wystąpienia o zgodę. W przypadku uczelni próg ten jest podniesiony do równowartości 250 000 euro.

W PAN konieczne jest dodatkowo uzyskanie zgody Prezesa PAN na rozporządzenie składnikami aktywów trwałych o wartości przekraczającej 20 000 euro. Dyrektor instytutu naukowego PAN przed wystąpieniem o udzielenie zgody przez Ministra Skarbu Państwa na rozporządzenie składnikami majątkowymi o wartości przekraczającej 50 000 euro musi uzyskać zgodę nie tylko Prezesa PAN, ale i Prezydium PAN.

Także instytuty badawcze są zobowiązane występować do ministra nadzorującego dany instytut o wyrażenie zgody na wniesienie jako wkładu do spółki składnika majątkowego, którego wartość w dniu wystąpienia o zgodę przekracza 20 000 euro, bądź darowiznę takiego składnika lub przekazanie do nieodpłatnego używania oraz dokonywać sprzedaży aktywów trwałych wyłącznie w trybie przetargu publicznego.

W jednostkach samorządu terytorialnego czynności dotyczących własności intelektualnej dokonują ich organy wykonawcze. Jeżeli wartość czynności przekracza – w gminach

³⁹ Lis A.: Rola władz samorządowych w kształtowaniu regionalnej polityki opartej na klastrach. „Samorząd Terytorialny”, nr 12, 2010, s. 43.

⁴⁰ Runiewicz-Wardyn M.: op.cit., s. 48.

⁴¹ Kwieciński L.: Parki technologiczne jako element polityki badawczo-rozwojowej w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2005, s. 179; Dominik W.: op.cit., s. 15.

i powiatach – kwotę, do której organ wykonawczy może samodzielnie zaciągać zobowiązania, na dokonanie takiej czynności musi uzyskać zgodę organu stanowiącego. W samorządzie województwa nie występują natomiast ograniczenia dotyczące wysokości zobowiązań, jakie może zaciągać organ wykonawczy.

6. Skutki naruszenia zasad transferu wiedzy

Naruszenie omówionych wyżej publicznoprawnych ograniczeń transferu wiedzy polegających na konieczności zawarcia umowy w określonej formie albo uzyskania zgody właściwego organu pociąga za sobą nieważność takiej umowy. Nieważność oznacza, że świadczenia stron powinny być sobie wzajemnie zwrócone, a umowę od początku uważa się za niezawartą⁴². Nabywca nie ma więc możliwości dalszego stosowania wiedzy.

Uzależnienie konieczności uzyskania zgody od wartości transakcji, którego miernikiem jest waluta inna niż złoty, której kurs bierze się pod uwagę na dzień wystąpienia o zgodę, budzi trudności praktyczne. Ponieważ kurs walut jest zmienny, umowa będzie wymagała bądź nie – w różnych dniach – uzyskania zgody ministra. W takich przypadkach trudno będzie stwierdzić nieważność umowy, gdyż państwowa osoba prawna może bronić się tym, że zamierzała wystąpić o zgodę akurat w tym dniu, gdy przedmiot umowy miał wartość niższą od wskazanego limitu. Lepszym rozwiązaniem byłoby uzależnienie konieczności uzyskania zgody od wartości przedmiotu umowy w dniu jej zawarcia.

Przesłanką ustanowienia konieczności uzyskania zgody Ministra Skarbu Państwa jest z pewnością ochrona finansów publicznych. Taka regulacja jej nie zapewnia w wystarczającym stopniu, gdyż do wystąpienia z roszczeniami wynikającymi z nieważności umowy są uprawnione wyłącznie jej strony (a nie zawsze będą tym zainteresowane, np. ze względów pozamerytorycznych). Z kolei z powództwem o ustalenie nieważności umowy może wystąpić każdy podmiot, który ma w tym interes prawny⁴³. Mieszczą się w tym pojęciu strony umowy, wątpliwe jest natomiast, czy może z takim powództwem wystąpić Minister Skarbu Państwa.

Możliwość taką dopuścił Sąd Apelacyjny w Warszawie⁴⁴ (uchylając wyrok Sądu Okręgowego przyjmujący przeciwną interpretację), uzasadniając to następująco: „Brak zgody

⁴² Czachórski W.: *Zobowiązania. Zarys wykładu*. PWN, Warszawa 1994, s. 138.

⁴³ Jest to prawnie chroniona sytuacja podmiotu prawa polegająca na możliwości podjęcia określonego zachowania, Zob. np.: Stachowiak M.: *Interes prawny jako przesłanka wnoszenia środków ochrony prawnej w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego*. „Finanse Komunalne”, nr 11, 2007, s. 42; Zdyb M.: *Prawny interes jednostki w postępowaniu administracyjnym. Studium teoretyczno-prawne*. UMCS, Lublin 1991, s. 45.

⁴⁴ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 grudnia 2008 r. – I ACa 906/08, „Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych”, nr 3, 2010, s. 55 i nast.

Ministra Skarbu Państwa na rozporządzenie składnikiem aktywów trwałych, którego wartość przekracza 50 000 euro, przesądza o uszczupleniu uprawnień majątkowych przysługujących Skarbowi Państwa w odniesieniu do mienia należącego do innej państwowej osoby prawnej. [...] Potrzeba w takim wypadku ochrony interesów Skarbu Państwa jawi się jako oczywista i uzasadniony jest wniosek, że Skarb Państwa ma legitymację czynną do wytoczenia powództwa”.

Dopóki te zasady nie zostaną zmienione, celowe wydaje się przyjęcie strategii zawierania umów, których wartość jest zbliżona do wartości wymuszającej uzyskanie zgody ministra w dniu, w którym kurs euro nie przekracza wartości granicznej. Gdyby natomiast doszło do zawarcia takiej umowy i okazała się ona nieważna, a strony byłyby zainteresowane utrzymaniem współpracy, to najrozsądniejszym wyjściem byłoby wystąpienie o taką zgodę do ministra i konwalidacja umowy po jej zawarciu z mocą wsteczną.

7. Podsumowanie

Wiedza jest pojęciem omawianym w większym stopniu na gruncie nauk o zarządzaniu niż nauk prawnych. Dodatkowo wiedza w wielu przypadkach jest podstawą innowacji, decydujących o przewadze na rynku. Przepisy prawa nie traktują jednak wiedzy ani innowacji jako jednolitej kategorii, lecz cechuje je podejście analityczne. Jest to zasadnicza różnica w traktowaniu wiedzy w prawie i zarządzaniu. Stąd dokonywanie transferu wiedzy od jednostek wyspecjalizowanych w jej tworzeniu do podmiotów wdrażających wymaga posługiwania się licznymi przepisami i instytucjami prawnymi, nie tylko mających za bezpośredni skutek transfer wiedzy, lecz także tworzenia wyspecjalizowanych jednostek organizacyjnych. Z tych powodów znajomość prawnych uwarunkowań transferu wiedzy wymaga odróżniania poszczególnych jej kategorii. Pomimo stopnia skomplikowania posługiwania się przepisami regulującymi ochronę wiedzy, trudno obecny stan ocenić negatywnie, ponieważ umożliwia to kształtowanie sytuacji recypienta i dysponenta wiedzy zgodnie z ich oczekiwaniami. Przykładowo, dysponent może się całkowicie wiedzy wyzbyć bądź tylko upoważnić inny podmiot do korzystania z niej. Służy temu wyróżnienie umów rozporządzających, licencyjnych i *know-how*. Ponadto, stan taki jest usprawiedliwiony i uwarunkowany tradycją prawniczą, w której cały czas przedmioty ochrony prawa własności intelektualnej postrzega się analitycznie.

Przepisy prawa określają również ograniczenia transferu wiedzy będącej składnikiem majątku publicznego, tworzenie wyspecjalizowanych podmiotów działających w obszarze transferu wiedzy oraz skutki naruszenia zasad transferu wiedzy.

Bibliografia

1. Bagiński J., Buczacki A., Santarek K., Sobczak D., Szerenos A.: Transfer technologii z uczelni do biznesu. Tworzenie mechanizmów transferu technologii. PARP, Warszawa 2008.
2. Broł J.: Umowa leasingu według kodeksu cywilnego. „Przeгляд Podatkowy”, nr 6, 2001.
3. Brzezińska A.: Zakres przedmiotowy i podmiotowy prawa własności intelektualnej, [w:] Załucki M. (red.): Prawo własności intelektualnej. Repetytorium. Difin, Warszawa 2010.
4. Czachórski W.: Zobowiązania. Zarys wykładu. PWN, Warszawa 1994.
5. Dominik W.: Przedsiębiorcze uniwersytety, [w:] Woźnicki J. (red.): Regulacje prawne, dobre wzorce i praktyki dotyczące korzystania przez podmioty gospodarcze z wyników prac badawczych i innych osiągnięć intelektualnych instytucji akademickich i naukowych. Instytut Społeczeństwa Wiedzy, Krajowa Izba Gospodarcza, Warszawa 2006.
6. Głodek P.: Transfer wiedzy, [w:] Matusiak K.B. (red.): Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć. PARP, Warszawa 2005.
7. Gola J., Klich G.: Pojęcie mienia publicznego – dylematy. „Samorząd Terytorialny”, nr 3, 2013.
8. Grzesiok-Horosz A.: Prawo autorskie, [w:] Baron-Wiaterek M., Horosz P., Szewc T. (red.): Podstawy ochrony własności intelektualnej. Politechnika Śląska, Gliwice 2013.
9. Hejduk I.K. (red.): Przedsiębiorstwo przyszłości – nowe paradygmaty zarządzania europejskiego. ORGMASZ, Warszawa 2003.
10. Inkubator przedsiębiorczości, http://pl.wikipedia.org/wiki/Inkubator_przedsi%C4%99biorczo%C5%9Bci [6.5.2013].
11. Izdebski H., Zieliński J.: Komentarz do zmiany art. 86(a) ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym wprowadzonej przez DzU z 2011 r., Nr 84, poz. 455, LEX/el. 2011.
12. Jasiński A.H., Ludwicki D. (red.): Metodyka transformacji wyników badań naukowych do zastosowań praktycznych, „Studia i Materiały”, nr 1, Wydział Zarządzania, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2007, www.sim.wz.uw.edu.pl/issue5/02.pdf [5.6.2013].
13. Kasprzycki D., Ożegalska-Trybalska J.: Prawne aspekty zarządzania własnością intelektualną na uczelniach. Zagadnienia wybrane, [w:] Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi. LEX, Warszawa 2013.
14. Kowalski A.M.: Wpływ kryzysu gospodarczego na procesy współpracy i konkurencji. „MBA”, nr 2, 2011.
15. Kuitkowska D.: Korzystanie z praw własności intelektualnej, [w:] Załucki M. (red.): Prawo własności intelektualnej. Repetytorium. Difin, Warszawa 2010.

16. Kwieciński L.: Parki technologiczne jako element polityki badawczo-rozwojowej w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2005.
17. Lipiński A.: Kompendium prawa cywilnego. Część ogólna i prawo rzeczowe. Zakamycze, Kraków 2004.
18. Lis A.: Rola władz samorządowych w kształtowaniu regionalnej polityki opartej na klastrach. „Samorząd Terytorialny”, nr 12, 2010.
19. Matusiak K.B., Zasiadły K., [w:] Matusiak K.B. (red.): Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć. PARP, Warszawa 2005.
20. Nestoruk I.B.: Prawo konkurencji. C.H. Beck, Warszawa 2008.
21. Perlaki I.: Innowacje w organizacji. PWE, Warszawa 1983.
22. Pierścionek Z.: Strategie rozwoju firmy. PWN, Warszawa 1996.
23. Porter M.E.: Porter o konkurencji. PWE, Warszawa 2001.
24. Probst G., Raub S., Romhardt K.: Zarządzanie wiedzą w organizacji. Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2002.
25. Promińska U.: Umowa know-how, [w:] Katner W.J. (red.): System prawa prywatnego. Prawo zobowiązań – umowy nienazwane, t. 9. C.H. Beck, Warszawa 2010.
26. Przewodnik. Komercjalizacja B+R dla praktyków 2013, www.bridge.gov.pl/publikacje/komercjalizacja-br-2013 [10.12.2013].
27. Runiewicz-Wardyn M.: Tworzenie i upowszechnianie wiedzy w branży biotechnologicznej na przykładzie regionów Flandrii i Walonii w Belgii. „MBA”, nr 5, 2012.
28. Sölvell Ö., Lindqvist G., Ketels C.: Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych. Inicjatywy Klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji. PARP, Warszawa 2008.
29. Stachowiak M.: Interes prawny jako przesłanka wnoszenia środków ochrony prawnej w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego. „Finanse Komunalne”, nr 11, 2007.
30. Stanowicka-Traczyk A.: Wiedza jako determinanta skuteczności strategii tożsamości na przykładzie miast województwa warmińsko-mazurskiego. „Samorząd Terytorialny”, nr 5, 2011.
31. Stelmachowski A.: Współczesne zróżnicowanie własności. „Studia Iuridica Agraria”, t. III. Białystok 2002.
32. Szewc A.: Prawno-organizacyjne i finansowe aspekty transferu technologii. Zeszyty Naukowe, Nr 344, s. Własność Intelektualna, z. 9, Własność intelektualna w szkołach wyższych. Politechnika Opolska, Opole 2012.
33. Szewc A.: Przedmioty własności przemysłowej (przedmioty ochrony), [w:] Szewc A., Jyż G.: Prawo własności przemysłowej. C.H. Beck, Warszawa 2011.

-
34. Szewc A.: Rola umów w zakresie transferu technologii, [w:] Szewc A., Ziolo K., Grzesiczak M.: Umowy jako prawne narzędzie transferu innowacji. PARP, Warszawa 2006.
 35. Wolter A.: Prawo cywilne. Zarys części ogólnej. PWN, Warszawa 1982.
 36. Zdyb M.: Prawny interes jednostki w postępowaniu administracyjnym. Studium teoretyczno-prawne. UMCS, Lublin 1991.